

VÄRDEBESKRIVNING**Område av riksintresse för naturvård i Värmlands län****Datum:** 2023-05-31**Områdesnummer:** NRO 170 40**Områdesnamn:** Gillbergaskålen-Stora Gla**Kommun:** Arvika**Kartblad:** 10C NV (102 3), 11C SV (112 1)**Area:** 14 758 ha varav 11 200 ha land och 3 558 ha vatten

Naturgeografisk region: 21a Sydvästra Sveriges kuperade barr- och lövskogslandskap - Dalslandsområdet
28b Sydligt boreala kuperade områden-mellersta Värmland

Kust/havsregion:

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Huvudavrinningsområde 108 Göta älv. Delområde Byälven

Agrara kulturlandskapsregioner: Värmlands mellanbygder**Landskapsform:** Vågig bergkullterräng**Riksvärde:**

Odlingslandskap	Äng	Flora
Sjö, vattendrag	Fauna	
Berggrundsmorfologi, glimmerskiffer, drumlin		

Värdebeskrivning: Den berggrundsgeologiska formationen Gillbergaskålen är grunden för det geologiska riksintresset. De limniska värdena i de många sjöarna och vattendragen är stora. Stora Gla är en stor klarvattensjö med extremt klart vatten. Stora Gla och Övre Gla inklusive tillflödena har bestånd av storöring. Övre Gla har glacialrelikter och i Sörbohedsälven finns flodpärlmussla. (Fiskeintresset Stora Gla med Rämånaälven och Laskerudsbäcken)

Därutöver finns biologiska värden som bland annat hackslåtting vid Lillerud med art- och individrika växtsamhällena med fältgentiana, slättergubbbe, brudsporre, slätterblomma och Jungfru Marie nycklar.

Huvudkriterier: A, B, C

Förutsättningar för bevarande: De geologiska värdena är inte hotade. Bergtäkt sker endast i en mycket begränsad del av området.

Vattnet i de största sjöarna är extremt klart. Förändringar av dämningförhållandena bör undvikas. Vattenföringen i älvar och bäckar måste säkras under hela året. För de värdefulla bestånden av ursprunglig öring och röding måste särskilt säkerställande ske och förurningen långsiktigt motverkas. I storöringens lekälvar hotas fiskbestånden av ingrepp som torrläggning, rensningar och sönderkörning av reproduktionsområden, avverkning av lövridåer, fiske och miljöfarliga utsläpp.

Fortsatt jordbruksdrift med åkerbruk, ängsbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement. Restaurering av igenväxta ängs- och betesmarker. Naturvårdsinriktat skogsbruk.

Områdets värden kan påverkas negativt av nedlagt eller minskat brukande och hävd av jordbruksmarker, omarrondering av jordbruksmark, igenväxning, skogsplantering på jordbruksmark, spridning av näringsämnen och gifter i vatten, ängar, naturbetesmark och kring landskapselement. Annan negativ påverkan är t ex bebyggelseexploatering, täkt, vägdragningar, luftledningar, ändrade dämningförhållanden, torrläggning, rensning och sönderkörning av reproduktionsområden för öring, inplantering av främmande fiskstammar.

Säkerställande: Västra delen är naturreservat sedan 1970 med huvudsakligen dispensabla bestämmelser. Flera mindre objekt ingår i Länsstyrelsens program för bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden (objekt nummer 84-13, 14,15, 16, 17, 18). Ingår i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt nummer 84-6).

Områdets huvuddrag: Riksobjektet Gillbergaskålen-Stora Gla är en del av det område som brukar kallas Glaskogen. Glaskogen i vid mening omfattar landskapet mellan dalgången Årjäng-Koppom i väster, E 18 i söder och Glafs fjordens dalgång i öster-norr. Hela Glaskogen som till ca 1/3 är naturreservat, är kuperad, sjörik och glesbefolkad. Den omväxlande topografin är resultatet av veckningar i samband med Gillbergaskålens bildning.

Den del av Glaskogen som avgränsats som riksobjekt är sjön Stora Gla med omgivningar samt området mellan Stora Gla och Glafs fjorden. I denna del framträder Gillbergaskålens struktur särskilt väl genom uddar och vikar i sjön Stora Gla och genom de parallella sprickdalarna mellan Stora Gla och Glafs fjorden.

De snett stupande bergartslagren präglar landskapet. Terrängen formas även av sprickdalar och förkastningsbranter.

Berggrunden i området är intressant såväl beträffande de topografiska förhållandena som bildningshistorien. Området berörs av en formation kallad Gillbergaskålen. Formationen beskrivs (Magnusson N H) som en skål i urberget där bergarterna överallt stupar inåt mot skålens centrala delar. En serie kurvformiga bergsryggar antyder den skålformade strukturen. Ytterst närmast

gnejsen ligger kvartsiter och porfyr, innerst graniter med betydande inslag av gabbror och dioriter. Studier av berggrunden i sydvästra Värmland pågår sedan ett antal år. Formationen kan tolkas som en regional överskjutning med mylonitiserade bergartslager i bottendelarna.

I kvartszonen ligger Glava skifferbrott där man bryter en ljusgrå glimmerskiffer, tidigare vida spridd och använd till tak, men numera mest för dekorativa byggnadsändamål.

I anslutning till en av de korvformade dalgångarna mellan Stora Gla och Glafs fjorden vid Kalltjärn kan berggrundsförhållandena exemplifieras. Här sticker lager av fältspatrik kvartsit upp och överlagras av granit. Kvartsiten övergår i glimmerskiffer. Graniten närmast övergången är utbildad som granitskiffer. Förskiffringen tyder på intensiva förskjutningar mellan bergartslagren.

Täcket av lösa jordarter är mestadels mycket tunt. Endast på några få ställen är moränen så mäktig att den kunnat bilda egna ytformer. Det finns t ex vid drumlinen i Lenungen.

I Glaskogenområdet finns flera stora klarvattensjöar. Inom riksobjektet finns förutom Stora Gla även många mindre sjöar och tjärnar. De mindre sjöarnas stränder är ofta mossiga, sankar eller myrlänta med inslag av gungfly. Några av de större sjöarna och vattendragen är reglerade. Dammar, kvarnhjul och ålkistor av varierande ålder finns på flertal ställen och vittnar om tidigare utnyttjande.

Många av Glaskogens klarvattensjöar hyser ursprunglig och värdefull fiskfauna. Flera av länets, och därmed rikets, fåtaliga ursprungliga bestånd av storväxt, sjölevande öring finns här. De är uppströmslekare i små tillrinnande vattendrag. Även bestånd av ursprunglig röding, som förekommer sällsynt söder om Dalälven, finns i området.

Stora Gla utgör en stor del av riksobjektet. Den är en 3 437 ha stor klarvattensjö med extremt klart vatten inom Byälvens avrinningsområde. Största uppmätta djup är 62 m. Den natursköna sjöns omgivning illustrerar väl berggrundsstrukturerna i Gillbergaskålen, med långa utskjutande uddar. Ett skärgårdsområde i de södra-östra delarna är säkerställt genom inträngsersättning.

Stora Gla har ett av de fåtaliga, ursprungliga bestånden av storväxt, sjölevande öring. Största vikt uppges till 6 kg. Huvudsakligt reproduktionsområde för den uppströmslekande öringen är Rämånaälven och Laskerudsbäcken.

Rämånaälven utgör Stora Rämningens och Kvarnsjöns utlopp i Stora Gla. Vattendraget är 2,5 km långt, varav ca 1 km utgörs av Glatjärn. Har varit flottled. Lek- och uppväxtområdenas bottnar har biotopvårdats. Systemet är kalkat. Provfiske har visat att älven har mycket goda lek- och uppväxtmöjligheter.

Laskerudsbäcken är ett ca 3 km långt grenat tillflöde till Stora Gla från Deletjärn, Bastutjärn och Färgtjärn. Fallhöjden är ca 100 m. Den rinner

huvudsakligen i skogsmark. Laskerudsbäcken är ett relativt opåverkat reproduktionsområde för Stora Glas storöringstam.

Övre Gla inklusive tillflödena Barlidshultsälven, Grenåna och Sörbohedsälven har storöring. Övre Gla har glacialrelikter och i Sörbohedsälven finns flodpärlmussla.

Västra Rödvattnet inom riksobjektets södra del är en av cirka 5 sjöar i Glaskogen med ursprunglig rödingstam (mindre fjällröding). Västra Rödvattnet är en 25 ha stor klarvattensjö, belägen sydost om Stora Gla, inom Byälvens vattensystem. Största djupet är 45 m. Sjöns östra sida utgörs av en ca 80 m hög förkastningsbrant. I övrigt omges sjön av skogsmark på morän. Fiskfaunan består förutom röding av öring och abborre. Rödingbeståndet är starkt hotat av försurningen. Sjön har kalkats.

Växtgeografiskt är området intressant då det kan uppfattas som en mot söder långt framskjuten del av Norrlandsterrängen. Ett stort antal nordliga arter (främst myrväxter) har noterats. Området nås även av utpräglat sydvästliga (suboceaniska) arter som klockljung, skärmstarr (*Carex remota*), skogssvingel (*Festuca silvatica*) och dysäv (*Scirpus multicaulis*). Skvattram förekommer men i övrigt saknas östliga (kontinentala) arter.

I stort är området kargt och artfattigt. I vissa områden, bl a i anslutning till områden med rikare berggrund, finns dock rikare flora. I området mellan Halvardsnäs och Stora Gla finns rikare flora i äldre örtrik granskog. Vid Rämånaälven finns rikare flora med bl a förekomst av granspira och vid Krokabborrtjärn växer sumpnycklar.

Hemtjärn vid Halvardsnäs är ett mindre rikkärr som erhållit mycket högt naturvärde i länets myrinventering. Rikkärr i form av gungfly runt kärr med rikkärrsmossar.

Även vid Sarvtjärn finns en myr med både fattigkärr och rikkärr. Förekomst av flera ovanliga rikkärrsmossor. Bland fanerogamerna märks bland annat oxstarr (*Carex appropinquata*). Myren, som är 10 ha stor, erhöll högsta värdeklass i länets myrinventering.

Skogsvidderna, som helt präglas av barrbestånd, är i hög grad utnyttjade i moderna skogsbruks-former. Större delen av arealen ägs av ett stort skogsbolag. Betydande andel av området utgörs av skogliga föryngringsytor. Landskapsestetiskt har detta relativt liten betydelse eftersom den speciella berggrundsstrukturen ändå ger omväxling och oftast begränsat synfält. Smärre inslag av "naturskog" finns flerstädes i bergsbranter och impediment. Vissa delområden har större naturskogsbestånd.

Ett av dessa är Rödvattenberget som är ett naturskogsbestånd med stort inslag av hållmarkstallskog, men även av ängsgranskog och barrblandskog. Skogsvegetation i bergsstup och rasbranter ingår liksom myrmarker. Svarthagtjärn (ca 200 ha) uppe på berget har mörkt grönskimrande vatten. Säkerställt genom intrångsersättning. Området erhöll högsta värdeklass i Natur-

vårdsverkets urskogsinventering.

De östra delarna av området längs Glafs fjorden var tidigt befolkade medan höjdområdena koloniserades först under den finska invandringen vid 1600-talets början. Glaskogsområdet är en av de sydligaste finnbygderna i landet. Området bär ännu spår av den finska kolonisationen. Kvar finns ett flertal lidjordbruk av finskt ursprung. En del av dessa odlingslandskap hävdas fortfarande genom slåtter, bete och åkerbruk. Mycket värdefulla jordbruksmarker finns vid Lillerud (objekt 84-6 i ängs- och hagmarksinventeringen) där sluttningen ned mot sjön består av åkermark, hackslåttängar, odlingsrödsen och stenmurar. Bland vegetationstyperna finns här bland annat rödvenhed, örtrik friskäng, nordlig var. av örtrik friskäng och blåtåteläng. Många arter som gynnas av ängsbruk har sina livsrum i markerna, bland annat slåttergubbe, fältgentiana, darrgräs, Jungfru Marie nycklar, brudsporre, ängsskallra, slåtterblomma och ormrot.

Andra värdefulla jordbruksmarker finns vid Näbberud (84-2), Stöterud (84-3), Sigfridstorp (84-4), Vedviken (84-5), Gränsjön-Höjden (84-7) och Halvardsnäs (84-8).

Gränsjön är ett mindre, äldre odlingslandskap omgivet av igenvuxna lövträdsrika hagmarker. Stengärdesgårdar avgränsar åkermarken mot omgivande hagmark. Fägatan omgiven av stengärdesgårdar. Åker och hackslåttermark med bland annat slåttergubbe och svartkämpar.

Halvardsnäs är ett annat äldre lidjordbruk med omväxlande odlingslandskap. Hasselbuketter och trädsolitärer (ask, säl, oxel och lind) tillsammans med odlingsrösen bidrar till intrycket av lång kontinuerlig hävd. Flera hävdgynnade växtarter förekommer på ängs- och hackslåttermark, bland annat fältgentiana, jungfrulin, höskallra, brudsporre, rödkämpar, svartkämpar och backnejlika. I en närbelägen bergsbrant växer blåmunke, kungsljus, bergglim, backtrav, gaffelbräken, hassel och oxel. I ängsgranskog vidare skogsknipprot och på fuktäng klubbstarr, brudsporre, slåtterblomma, vildlin och jungfrulin.

Gängene är ett odlingslandskap i lidläge där framför allt lindängen med lång, i det närmaste kontinuerlig, hävd drar till sig uppmärksamheten. Förutom lind finns även lönn, en och oxel samt i buskskiktet hasselbuketter. Bland de hävdgynnade växtarterna märks slåttergubbe, svinrot, höskallra och jungfrulin.

I anslutning till skjutbanan vid Vedviken slås gammal ängmark. Mycket rik ängsflora med brudsporre (100-tal), slåttergubbe (många), darrgräs, vildlin, jungfrulin, fältgentiana, höskallra och svartkämpar.

Anmärkningar:

Referenser:

- Alenäs, J, Tuneld M 1975. Biologisk inventering av nedlagda flottleder i Värmlands län. Länsstyrelsen i Värmlands län.
- Andersson, R 1986. Naturinventering av Arvika kommun. Länsstyrelsen i Värmlands län (manus).
- Dickson, W, Hörnström, E Ekström, C, Almer B 1975. Rödingsjöar söder om

- Dalälven. information från sötvattenslaboratoriet, 7/1975.
- Flygh, G 1987. Skyddsvärda växtlokaler i västra Värmland. Länsstyrelsen i Värmlands län (manus).
- Fransson, S 1985. Inventering av myrar i Värmlands län. Del I: Södra delen. Länsstyrelsen i Värmlands län (manus).
- Jansson, T 1987. Naturinventering av Säffle kommun. Länsstyrelsen i Värmlands län (manus).
- Länsstyrelsen i Värmlands län. Handlingar rörande Glaskogens naturreservat.
- Statens naturvårdsverk 1987. Inventering av urskogsartade områden del 2, södra delen.
- Sundholm, M 1982. Inventering av värdefulla öringälvar i Värmland, Värmlands län. Länsstyrelsen i Värmlands län. Rapport 1982:4.
- Länsstyrelsen i Värmlands län, 1990: *Program för bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden*.
- Länsstyrelsen i Värmlands län, 1994: *Ängar och hagar i Värmlands län*.
- Länsstyrelsen 1994:20. Karlstad.
- Naturvårdsverket, 1996: *Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet*. Stockholm.
- Lundgårdh, P.H., 1995: Beskrivning till berggrundskartan över Värmlands län. Östra och mellersta Värmlands berggrund. Sveriges geologiska undersökning, ser. Ba nr 45:1, s. 129–130.
- Magnusson, N.H., Thorslund, P., Brotzen, F, Asklund, B. & Kulling, O., 1962: Beskrivning till karta över Sveriges berggrund. Sveriges geologiska undersökning, ser. Ba nr 16.
- Fiskeriverket, beslut 1988-04-11 rörande Områden av riksintressen för yrkesfisket, områden av särskilt intresse för fritidsfisket samt områden av särskilt intresse avseende arter och stammar av fisk.